
KATSESUUNNAN VAIKUTUS KIVUN KOKEMISEEN

SISÄLLYSLUETTELO

1. SAATEKIRJE	2
2. TUTKIMUSSUUNNITELMA: KATSESUUNNAN VAIKUTUS KIVUN KOKEMISEEN	3
3. ARVIO TUTKIMUKSEN EETTISYYDESTÄ.....	12
4. TUTKITTAVILLE JAETTAVAT TIEDOTTEET	14
5. TUTKITTAVILLE TARKOITETUT SUOSTUMUSLOMAKKEET	15
6. MUU TUTKITTAVILLE ANNETTAVA MATERIAALI	16
7. AINEISTONHALLINTASUUNNITELMA	25
8. TIETOSUOJAVALTUUTETUN REKISTERILOMAKE.....	26

1. SAATEKIRJE

Pyydämme lausuntoa seuraavan tutkimuksen eettisyydestä, koska tutkimuksessa puututaan tutkittavien fyysiseen koskemattomuuteen aiheuttamalla heille hetkellistä kipua keskimmäisten sormien keskimmäisen sormiluun alueelle. Tutkimuksessa tutkittavan 3. ja 4. sormen (keskisormi ja nimetön) keskimmäiseen sormiluuhun kohdistetaan paino tylpän metallikärjen välityksellä. Kipu tuotetaan tätä tarkoitusta varten valmistetulla yksinkertaisella laitteella niin, ettei iho vaurioidu. Tällaista menetelmää on käytetty aiemminkin kivun tuottamiseen, eikä aiemmassa tutkimuksessa ole raportoitu haittavaikutuksia. Tutkimukseen tulee sisältymään myös harhauttamista, sillä ennakkotiedot tutkimuksen tarkoitukselta saattaisivat vaikuttaa tutkimustuloksiin. Tutkimuksen tulokset pyritään myös julkaisemaan lehdessä, joka todennäköisesti edellyttää puoltavaa lausuntoa tutkimukselle paikalliselta eettiseltä toimikunnalta.

Lausuntopyynnön perustelu, hakijan oma arvio tutkimuksen eettisyydestä, tutkimussuunnitelman tiivistelmä ja toimikunnan päätös voidaan julkaista.

Tutkimuksesta vastaava henkilö

Jari Hietanen
Psykologian professori
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Tampereen yliopisto
jari.hietanen@uta.fi

2.1 TIIVISTELMÄ

Tässä tutkimuksessa tutkitaan, millä tavalla toisen ihmisen katsesuunta vaikuttaa katsottavan kivun kokemiseen. Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että sekä emotionaaliset että tarkkaavaisuuteen liittyvät tekijät vaikuttavat kipukokemuksiimme. Positiivisten tunteiden on osoitettu alentavan ja negatiivisten tunteiden lisäävän koettua kivun voimakkuutta. Myös sosiaalisen kanssakäymisen on havaittu vaikuttavan kivun kokemiseen kivun voimakkuutta alentavasti. On mahdollista, että katsekontaktin tuoma sosiaalisen tuen ja empatian tunne saattaisi vaikuttaa kipuun sitä laskevasti. Toisaalta, tutkimukset ovat myös osoittaneet, että toisen ihmisen suora katse (katsekontakti) kasvattaa katsottavassa tietoisuutta omasta itsestä ja kehon toiminnoista, ja omaan kehoon suuntautunut tarkkaavuus voimistaa kivun kokemuksia. Katsekontakti toisen kanssa saattaisikin siis nostaa koettua kivun voimakkuutta. Tässä tutkimuksessa tarkoituksena on aiheuttaa hetkellistä, kipua tutkittavan sormeen samalla kun tutkija joko katsoo tutkittavaa kohti tai hänestä poispäin. Tarkoituksena on tutkia, vaikuttaako toisen ihmisen katse kivun voimakkuuteen. Aiemman tutkimuksen perustella on mahdollista, että toisen suora katse vaikuttaa joko kipua vähentävästi (emootiovaikutus) tai kipua voimistavasti (tarkkaavaisuus omaan kehoon). Tarkoituksena on tehdä kaksi eri koetta. Ensimmäinen koe tehdään laboratorion ulkopuolella keräämällä aineisto Tampereen yliopiston aulatiloissa. Toinen koe tehdään laboratoriossa (eri tutkittaville), jolloin voidaan mitata myös fysiologisia vasteita. Molemmissa kokeet ovat sisällöltään samanlaisia. Kipua tuotetaan tätä tutkimusta varten valmistetulla yksinkertaisella laitteella, joka on helppokäyttöinen eikä tuota kudoksellisia vaurioita tutkittaville. Laite aiheuttaa tutkittaville keskivoimakasta kipua sormiluun päälle asetettavan tylpän metallikärjen avulla. Koetilanteessa tutkittavien tehtävänä on arvioida kivun voimakkuutta verbaalisesti numeerisen asteikon avulla. Samaan aikaan tutkija joko katsoo tutkittavaa kohti tai katsoo hänestä poispäin. Tutkittavat jaetaan satunnaisesti kahteen eri ryhmään katsesuunnan perusteella. Jotta tutkittavien ennakkokäsitykset eivät vaikuttaisi tutkimustuloksiin, tutkimukseen tulee myös liittymään harhauttamista tutkimuksen todellisesta tarkoituksesta.

3. ARVIO TUTKIMUKSEN EETTISYYDESTÄ

Arvioin tutkimussuunnitelmassa esitetyn tutkimuksen noudattavan kauttaaltaan hyviä tutkimuseettisiä periaatteita. Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista, ja tutkittava voi halutessaan keskeyttää tutkimuksen milloin tahansa syytä ilmoittamatta. Tutkittavat antavat kirjallisen suostumuksen osallistumisesta, kun ovat saaneet mahdollisuuden esittää kysymyksiä. Tutkittaville aiheutettu hetkellinen kipu ei aiheuta heille mitään pidempikestoista haittaa. Kipuärsykettä annetaan noin 50 sekuntia kaksi eri kertaa. Ymmärrämme sen, että menetelmä saattaa huolestuttaa tutkittavia, ja pyrimme olemaan erityisen sensitiivisiä siinä vaiheessa, kun koe alkaa. Tutkittaville näytetään ennen kokeen aloittamista miten laite toimii ja miten he itse voivat lopettaa kipuärsyksen kokeen aikana.

Tutkittaville jaettavissa tiedotteissa emme voi kertoa, että tutkimus kohdistuu nimenomaan katsesuunnan vaikutukseen. Sen vuoksi esitämme, että tutkimuksessa selvitetään särkylääkkeiden vaikutusta kivun voimakkuuteen. Tutkimuksen jälkeen kokeen tarkoitus kerrotaan tutkittaville. Tutkittavat voivat saada korvaukseksi tutkimukseen osallistumisestaan lounaslipukkeen yliopiston ruokalaan. Tämä korvaus on siinä määrin vähäinen, että sen ei voi katsoa muodostavan eettistä ongelmaa. Kaikki tutkimuksessa kerättävä tieto on luottamuksellista, eikä sitä paljasteta kenellekään tutkimuksen ulkopuoliselle henkilölle. Tätä korostetaan osallistujille tutkimuksen aikana. Käytössämme oleva laite on valmistettu tätä tutkimusta varten, aiemman samankaltaisen tutkimuksen menetelmiä jäljitellen. Pääosin puisen laitteen on allekirjoittanut omakätisesti nikkaroinut.

Kipua tuottava laite on rakennettu aiempien tutkimusartikkelien kuvausten perusteella (Ellermeier & Westphal, 1995; Kenntner-Mabiala & Weyers, 2007). Kivulias stimulaatio tuotetaan tylpän metallikärjen välityksellä 3. tai 4. sormen (keskisormi ja nimetön) keskimmäiseen sormiluuhun. Metallikärki on kiinnitetty saranoituun tasoon, jonka päälle voidaan laittaa haluttu määrä painoja. Arvioin tutkimuksessa kivun tuottamiseen käytetyn menetelmän olevan tutkittaville siinä mielessä ”mukava”, että kipu ei tule yllättäen (kuten esimerkiksi sähkö-stimulaatiossa) ja se on helposti ja nopeasti lopetettavissa.

Koetilanteessa tutkija asettaa painon ja laskee hitaasti kärjen koehenkilön sormelle. Kokeessa käytettävä paino painaa noin 540 grammaa ja metallikärjen halkaisija on 4 mm. 550 gramman paino kohdistettuna 3 mm:n läpimittaiseen metallikärkeen on todettu aiemmissa tutkimuksissa sopivaksi

tuottamaan keskivoimakasta ja hetkellistä kipua sormeen (Göbel & Westphal, 1987; Kenntner-Mabiala & Weyers, 2007).

Tutkimustilanteessa vain tutkija käyttää laitetta ja tutkittavat ohjeistetaan tarkasti koetilanteeseen. Tutkittavia pyydetään ilmaisemaan suullisesti, jos he haluavat keskeyttää kokeen. Tällöin tutkija nostaa viipymättä metallikärjen pois sormelta. Jos tutkittava itse vetää sormensa laitteesta pois, kipu saattaa vetotilanteessa hieman voimistua. Tästä mainitaan etukäteen koehenkilölle. Koetilanteen loputtua (50 sekuntia) tutkija nostaa metallikärjen pois tutkittavan sormelta.

Mainittakoon nyt vielä, että neljä HIP-laboratorion henkilökuntaan kuuluvaa henkilöä (allekirjoittanut mukaan lukien) kokeili useita kertoja miltä laitteen tuottama kipu tuntuu. Tutkimuksessa käytettävällä painomäärällä (538 grammaa) kipu tuntuu keskivoimakkaana, kasvavana kipuna, joka koeajan jälkeen haihtuu melko nopeasti pois. Jopa metallikärjen sormeen aiheuttama painauma häipyi pois alle minuutissa.

Lähteet:

Ellermeier, W., & Westphal, W. (1995). Gender differences in pain ratings and pupil reactions to painful pressure stimuli. *Pain*, 61(3), 435–439.

Kenntner-Mabiala, R., & Weyers, P. (2007). Independent effects of emotion and attention on sensory and affective pain perception. *Cognition and Emotion*, 21(8), 1615–1629.

Göbel, H., & Westphal, W. (1987). Die laterale Asymmetrie der menschlichen Schmerzempfindlichkeit (The lateral asymmetry of human pain sensation). *Schmerz*, 1, 114–121.

Jari Hietanen, professori
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Tampereen yliopisto
jari.hietanen@uta.fi
puh. 040 190 1384

TAMPEREEN YLIOPISTO
TAMPEREEN ALUEEN IHMISTIETEIDEN
EETTINEN TOIMIKUNTA

Lausunto 43/2017 lausuntopyynnöstä 22/2017: “Katsesuunnan vaikutus kivun kokemiseen (professori Jari Hietanen, psykologia, yhteiskuntatieteiden tiedekunta)

Toimikunnan lausunto: Toimikunta on käsitellyt lausuntopyyntönne kokouksessaan 23.10.2017. Toimikunta pyytää selvitykset seuraavista asioista ja huomioimaan seuraavat seikat:

- Lausuntopyynnössä ei mainita tutkimuksen tarpeellisuutta ja käyttötarkoitusta,
- lausuntopyynnössä ei ole mainintaa tutkimukseen osallistuvien otantaa,
- miksi yliopiston aulatilassa rekrytoidaan ihmisiä, olisiko tarkoituksenmukaisempaa valita rauhallisempi tila?
- Miten laboratorioissa tapahtuvaan tutkimukseen rekrytoidaan henkilöitä?
- Miksi tutkimukseen rekrytoidaan vain oikeakätisiä naisia?
- Miten taataan tutkimuksessa käytettävän laitteen hygieenisuus?
- Tutkimuksen tiedotteen otsikoinnin tulisi olla yhteneväinen suostumus-lomakkeessa määritellyn otsikon kanssa,
- suostumus-lomakkeessa voisi mieluummin mainita, että tutkimuksen voi keskeyttää missä tahansa tutkimuksen vaiheessa, kuin käyttää termiä kieltäytyä,
- liitteiden numeroinnissa on epätarkkuutta, sillä liitteissä on kaksi liitettä numero kolme (3),
- kyselylomakkeessa ei kysytä henkilön ikää, mutta tämä kuitenkin todetaan kerättävänä henkilötietona rekisteriselosteen kohdassa viisi (5)?
- Rekisteriselosteen kohdassa viisi (5) todetaan, että rekisteriin tallennetaan tutkimukseen osallistuvien *henkilöiden nimi ja ikä*. Onko kyseessä henkilön nimi vai koodinimi?

- Rekisteriselosteen kohdassa seitsemän (7) todetaan, että tietoja luovutetaan ainoastaan tutkittavan suostumuksella. Koskeeko tietojen luovutus tutkimuksen ulkopuolisia tahoja ja muitakin kuin tutkimusryhmän jäseniä vaiko onko kyseessä ns. ”lapsus”?

Selonteko edellä mainituista seikoista pyydetään lähettämään toimikunnan sihteerille sähköpostitse (heikki.eilo@uta.fi) toimikunnan puheenjohtajan, esittelijän ja sihteerin tarkistusta varten.

Tampere 23.10.2017

Puheenjohtaja Merk.
Kirsti Uusi-Rasi

Sihteerinä Heikki Eilo

